

Dette er kapittel 5 i studieboka
«Det norske samfunnssystemet i slutten av 20. århundret».
Øvrige kapitler kan lastes ned fra
<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

KAPITEL 5.

ARBEIDERKLASSEN I 80-ÅRA

5.1. Arbeiderklassen:

Økonomi og levestandard

Klassekampene

På «samfunnsarenaen» møter borgerskapet *arbeiderklassen* og *småborgerskapet*. Stillinga til borgerskapet er knytta sammen med evnen til å kontrollere og utbytte de andre klassene. Borgerskapets økonomiske herredømme baserer seg på at borgerskapet styrer og utnytter samfunnsarbeidet til hundretusener av arbeidere. Samtidig er borgerskapets samfunnsherredømme avhengig av at arbeiderklassen innordner seg det kapitalistiske systemet. Borgerskapet må også kontrollere den politiske utviklinga i arbeiderklassen, om herredømmet skal fortsette.

Klassekampene preger derfor samfunnslivet og de politiske stridsspørsmåla. Men striden mellom klassene i 80-åra foregikk sjelden som en kamp mellom sammensveisete klassehærer. Det var heller enkelte grupper eller enkelte organisasjoner, f.eks. en fagforening eller yrkessammenslutning, en næringsorganisasjon, eller en gruppe bedriftseiere, som sto mot hverandre.

Den herskende ideologien tolker sammenstøtene som konflikter mellom grupper i et «pluralistisk samfunn». Ser en nøyere etter, framgår det nesten alltid at de bunner i at partene har en ulik plassering i samfunnsøkonomien, altså ulik klasses tilhørighet. Med andre ord: Det er et *klassekamp*-innhold i konfliktene, sjøl om partene ikke vet det sjøl.

I dette kapitlet skal vi først og fremst ta for oss arbeiderklassen i 70- og 80-åra: Hvordan ser den ut, hva særpreger den, og hvilke kamper mot borgerskapet var den involvert i?

Levestandardsøkninga tar slutt

Eldre arbeidere kan huske 20- og 30-åra: Luselønn, usle boforhold, pappsåler i skoa. Etterkrigstida ga framgang. Arbeiderklassen hadde i praksis liten politisk makt. Men de hadde oftest arbeid. Underkuinga på arbeidsplassene var sterk, og jobben kunne være stri å holde ut. Men arbeiderne ble gradvis bedre betalt i etterkrigstida. Boligene var bedre enn før, og ble i 60- og 70-åra fylt med de nye forbruksgjenstandene: Telefon, kjøleskap, vaskemaskin, grammofoner, TV. Disse materielle godene hadde først kommet til borgerskapet, så til småborgerskapet, og etterhvert til arbeiderne, omtrent slik: Borgeren kjøpte bil i 1930-åra, eller ihvert fall i 1950-åra, arbeiderne fikk den først mot slutten av 1960-åra eller i 70-åra.

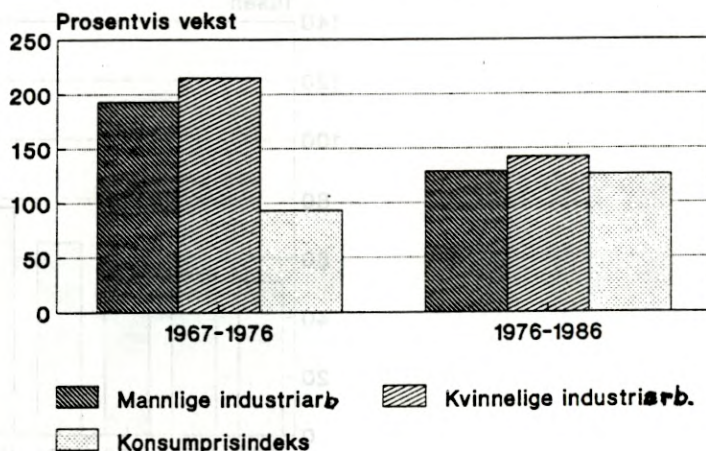
Når det ble sagt at nøden var avskaffa, var det noe sant i det, sjøl om det fortsatt var mange «lommer» av fattigdom blant enslige forsørgere, de spesielt lavtlønna, de som ofte ble arbeidsløse, trygdede, pensjonister, funksjonshemma.

Levestandardsøkninga ble «betalt» med omplasseringer, høyere tempo i produksjonen, fraflyttinger og stress. Den kosta. Men den var ikke uvesentlig for borgerskapets kontroll over arbeiderklassen. Noen har kalt det en «vekstpakt». De politiske kreftene som dominerte blant arbeiderne, først og fremst Arbeiderpartiet, stoppet kampen for sosialismen. «Motytelsen» var at borgerskapet leda økonomien slik at den ga arbeidsplasser og vekst i levestandarden for arbeiderne.

Da verdenskapitalismen gikk inn i den kriseartede epoken fra begynnelsen av 1970-åra, tok den nesten «automatiske» forbedringa av materiell standard slutt.

Reallønnsendring i 70- og 80-åra

Timelønn og konsumprisindeks

Lønningene økte for mannlige industriarbeidere fra vel 10 kroner i 1967, til 30 i 1976 og 70 i 1986. For kvinnelige industriarbeidere var lønna nesten 8 kroner i 1967, 24 i 1976 og 58 i 1986. Men prisene steg også sterkt. En kurv med vanlige forbruksvarer som kosta 42 kroner i 1967, kosta 81 kroner i 1976, og 183 kroner i 1986! Fra 1976 til 1986 ble prisene mer enn dobla, de økte med 126%!

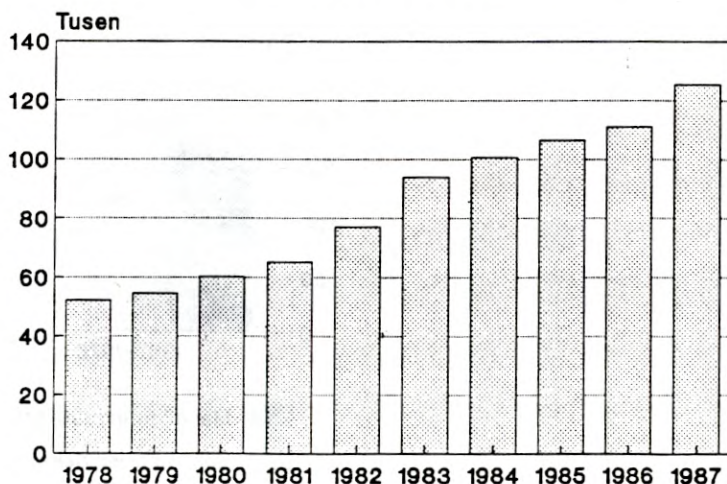
Hva økte mest, lønninger eller priser? Reallønna (timelønn i forhold til prisstigninga) steg rundt regna 50% fra 1967 til 1976, men knapt noen ting fra 1976 til 1986. I etterkrigstida, helt fram til midten av 1970-åra, kunne en altså få mere varer for ei vanlig arbeiderårslønn fra år til år. Men så stoppa det opp. I praksis har reallønna nesten ikke endra seg siden 1976 for arbeidere. (Timelønna gikk noe opp fra januar 1987, på grunn av forkortinga av arbeidstida fra 40 til 37,5 timer pr. uke, uten at årslønna gikk opp på samme måte.)

Et arbeiderårsverk ga altså gjennomsnittlig omtrent samme forbruksevne i slutten av 1980-åra som i slutten av 70-åra. Det var ikke identisk utvikling for alle. Noen grupper økte reallønna, for andre ble den senka. De som jobba mer (f.eks. to lønninger til en arbeiderfamilie istedet for en, eller mere overtid og bijobber), kunne få økt den materielle standarden. For dem uten slike inntekter kunne levestandarden gå ned, spesielt om de ble ramma av de økte boutgiftene.

Det herskende borgerskapet kunne ikke lenger begrunne herredømmet sitt med at det ga arbeiderklassen, år for år, et høyere forbruk. For arbeiderklassen var perioden etter midten av 70-åra ei tid da de måtte jobbe mer intenst, for å bevare den materielle standarden.

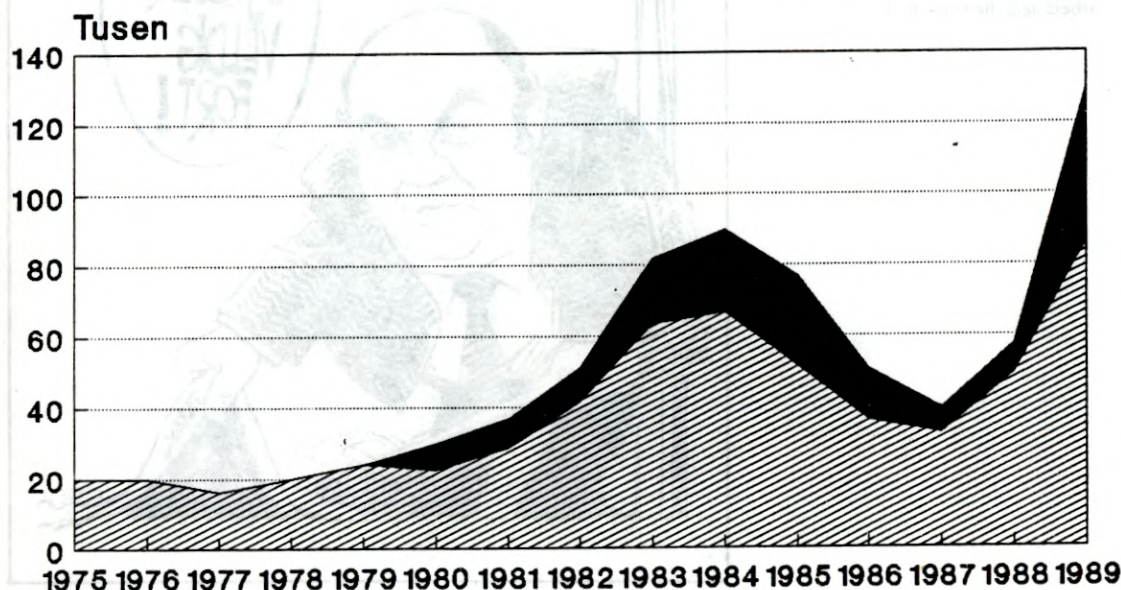
Fattigforsorgen i 80-åra

Antall sosialhjelpmottakere

80-åras arbeidsledighet

Helt arbeidsløse og på tiltak

Helt uten arbeid
 Tiltak arbeidsløse

Utstøtinga og den nye arbeidsløsheten

Heller ikke arbeidsplassene var trygge! Det hadde de aldri vært før heller, under kapitalismen. Men i det aller meste av etterkrigstida var det ganske lett å få jobb, om en flytta dit arbeidsplassene ble oppretta. I de vest-europeiske landa kom massearbeidsløsheten i midten av 70-åra. I Norge holdt ledigheten seg forholdsvis lavt fram til omkring 1982, da den steg kjapt. I 1983 var det nær 70 000 arbeidsløse i gjennomsnitt hele året. Både i januar 1984 og januar 1985 hadde arbeidsformidlinga registrert rundt 100 000 arbeidssøkere, mens det i 1960- og 70-åra sjelden var mer enn 20 000 arbeidsledige. Etter 1984 gikk den registrerte arbeidsløsheten noe ned, men steg så bratt igjen i utover høsten 1988 og vinteren 1989.

Vekstpakten var i virkeligheten slutt! Hundretusener av arbeidere opplevde problemer med levestandarden og arbeidsplassene. Folks økonomi var trang og vanskelig. Boligproblemene florerde. Og «retten til arbeid» - som aldri hadde vært reell - ble nå mer usikker enn noensinne i etterkrigstida.

Kommunaldepartementet (her under kommunalminister Kjell Borgen) sendte arbeidsløse på «arbeidsmarkedstiltak» (f.eks. jobbsøkekurs i regi av arbeidskontorene) for å holde arbeidsledighetstalla nede.

Folk under pensjonsalderen med helseplager kan bli uføretrygda. Fra 1978-1982 fikk 100 416 nye personer innvilga uføretrygd. I de neste 5 åra, 1983-1987, ble dette økt til 141 198, altså med over 40%! Hvorfor denne økninga, i en periode da folk ikke var sjukere enn før? Fordi jobber og arbeidsplasser ikke blir innretta etter hvor folk bor, og etter hva slags arbeid de kan gjøre. I nedgangstider, som i 1980-åra, blir flere og flere støtt ut fra arbeidslivet. Under andre samfunnsforhold hadde mange av disse kunnet jobbe med nyttig arbeid. I 1987 var omlag 15% av 50-59-åringene i Norge uføretrygda, og over 30% av befolkninga 60-66 år!

5.2. Arbeiderklassen endrer seg

De kvinnelige arbeidernes frammarsj

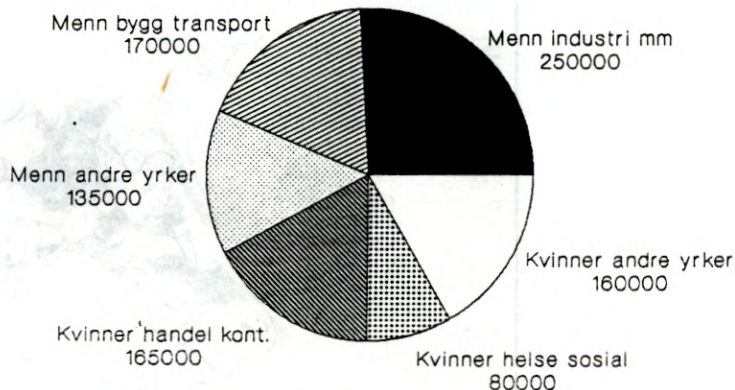
En teori går ut på at arbeiderklassen holder på å bli borte i de vestlige landa. Men i 1970- og 80-åra ble ikke arbeiderklassen mindre. Tvert om økte den sterkt, samtidig som den fikk ei ny sammensetning, og ble mer oppsplitta.

Arbeiderklassen som *samfunnsklasse* er mere enn de som er i arbeid. Både barn fra arbeiderfamilier, hjemmearbeidende i arbeiderhusholdninger, og trygdede med bakgrunn som arbeidere, tilhører den. Når vi her sier at arbeiderklassen økte, tenker vi

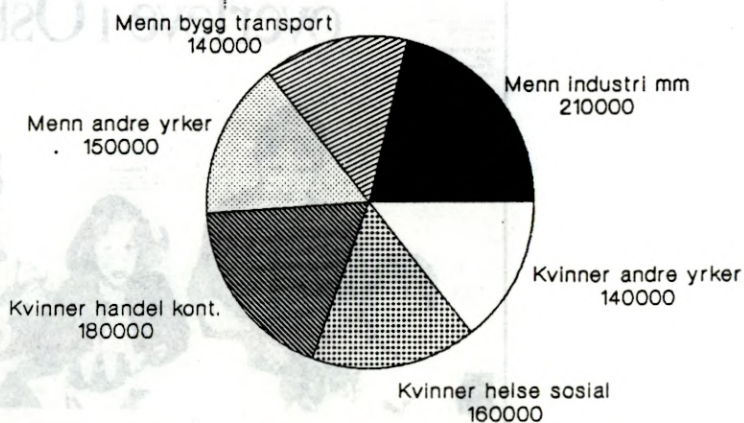
Sammensetninga av arbeiderklassen

Yrkesaktive menn og kvinner, 1975-1985

1975

1985

på at antallet yrkesaktive i arbeiderklassen ble flere. Grunnen var først og fremst fordi det ble flere yrkesaktive kvinnelige arbeidere. I 1980-åra har omlag halvparten av de yrkesaktive arbeiderne vært kvinner.

Alt i alt betyr økningen av den kvinnelige yrkesaktive delen av arbeiderklassen en strategisk styrke for arbeiderklassens kamp. De hjemmearbeidende kvinnene i arbeiderklassen tok sjølsagt del i politisk og økonomisk kamp før også. Men da kvinnene ble yrkesaktive ble de direkte stilt overfor arbeidsgiverne. De ble motparter i konflikter om lønn og arbeidstid,

I slutten av 80-åra ble de økte økonomiske vanskene for vanlige folk storoppslag i mange aviser, her fra Aftenposten 29. desember 1987 og 20. februar 1988.

FRA DRØM TIL MARERITT PÅ GRUNN AV RENTE OG SKATT

Unge familier i økonomisk krise

● **1989** var det første Hamsag-Greve-tilløp i Norge, mange ekvipas med og uten barn. Den overvinnende deltagersse har det knallhardt i norsk. Vette vil de få det meste fremme og, sammenhengende, også i 1990. Så er mange med på drømmen – bedøgt som de skaffet seg mens vil, men er allerede med og bedre – ender i marert. Det må finne seg fullt gode bedøgt. Det vil heller ikke overrasker om antallet personlige konkur- rante vil øke.

● **Hva er årsaken?** Folk tjener bedre i nominelle kroner. Derfor har lønningene blitt til det siste nærmest like store. Store lønnetters søkerte Akkurat det blir i uttrykk for mange. Lønne-til-løtt oppsummen renter ut betydelig høyere. Det er et sterkt utslagsgivende faktor. Hovedårsak nummer to er skjerpelse av beskatningen. Informasjon av bruttoløst, som vil komme langt sterkere til uttrykk innen, er, gir ikke samme fradrags besparelse.

AV ROLF MÄHLE
KJELL AASERUD
RUNE JOHAN
ANDERSSON (tegnings)

Mithras, the god of the sun, was
 worshipped in the Roman Empire
 from the 1st to the 4th century
 AD. He was depicted as a young
 man with a lion's head, wearing a
 long, flowing robe and a tall, pointed
 hat. He was often shown riding a
 white bull, and was associated with
 the sun, the moon, and the stars.

[illegible]

RENTER OG LØNN I UTAKT

Tre jobber for å overleve i Oslo

1. *Chlorophyll a* (Chl *a*) is the primary photosynthetic pigment in most plants and algae. It is a green pigment that absorbs light energy in the blue-violet and red-orange regions of the visible spectrum.

TRULS MARTINSEN
ROAR
ØSTGÅRDGJELTEN
BOLEIGHMAN. Foto

Neutronen und Protonen

velferdsforhold og kvinnekriminering på arbeidsplassene. Yrkesaktiviteten gjorde kvinnene i større grad til part i de store samfunnsmotsigelsene!

De kvinnelige arbeiderne hadde også en særegen situasjon som kunne radikaliserer dem. De fikk gjennomgående de mest ufaglærte og rutinemessige jobbene, på «bånn» av bedriftshierarkiene, ofte med kvelds- eller nattarbeid, med menn som formenn og sjefar. Det var slitsomme og krevende jobber, som reingjøring, pleiearbeid, fysisk og psykisk stressende og monotone jobber i handel eller industri. Men lønna var alltid lav. De kvinnelige arbeiderne fikk betalt stort sett fra 60-80% av gjennomsnittet for mannlige industriarbeidere.

De kvinnelige arbeiderne hadde ofte svakere tilknytning til yrkeslivet enn de mannlige arbeiderne. De hadde hovedansvaret for hjem og unger, og måtte ofte ordne jobben slik at den passa med det de gjorde hjemme. Ofte hadde de deltidsjobber, og de skifta jobber hyppigere. På mange kvinnearbeidsplasser var fagorganiseringa lavere enn i tradisjonelle mannlige arbeidermiljøer.

Yrkesaktiviteten førte som regel til at de skar ned på hjemmearbeidet. Men de følte presset sterkt som *dobbeltarbeidende*: Jobb på heltid, eller lang deltid, og dessuten hovedansvar for husarbeid og omsorg for barn og eldre. Mange skjønte om seg sjøl at de var både *arbeidere* og *undertrykte kvinner*. Kvinnebevisstheten betydde mye for den politiske forståelsen deres.

Ny sammensetning og oppsplitting av arbeiderklassen

I 70- og 80-åra økte ikke antallet mannlige arbeidere, men denne delen av klassen ble forandret. Fortsatt er hovedparten av mannlige arbeidere på svære arbeidsplasser i produksjon og transport. Men industriusselsettinga, som var høyest noensinne i 1976, gikk ned. Innafor bedriftene ble det flere funksjonærer, færre arbeidere. I 1977 var det anslagsvis omkring 280 000 arbeidere i industrien, derav omkring 220 000 i storindustrien (foretak med over 50 ansatte). I 1986 var antallet arbeidere i industrien nede i omlag 220 000, omkring 180 000 av dem i storindustrien. Et klart flertall av industriarbeiderne er menn.

Arbeiderne i storindustrien utgjorde altså en mindre del av arbeiderklassen. Men sysselsettinga i bygg- og anlegg, og transport, med mange store arbeidsplasser og mest mannlige arbeidere, holdt seg oppe.

Arbeiderklassen er blitt mindre enhetlig og mindre konsentrert. Blant de yrkesaktive arbeiderne går skillelinjer etter kjønn, og etter plassering i den samfunnsmessige arbeidsdelinga. Arbeiderne i offentlig sektor (for eksempel på sjukehusene, sjukeheimene, eldre- og barneomsorg, kontorarbeid i statlig og kommunal sektor), der flertallet er kvinner, er blitt nesten så mange som arbeiderne i industrien. De gruppene som historisk sett alltid har vært den politiske kjerna i arbeiderklassen, nemlig arbeiderne på de store kapitalistiske bedriftene («kjerneproletariatet»), ble en mindre del av arbeiderklassen. I begynnelsen av 1970-åra kunne en si at omlag 5 av 10 jobba på kapitalistiske storbedrifter innafor produksjon eller transport. I slutten av 80-åra var neppe mer enn 3 av 10 arbeidere i kjerneproletariatet.

Oppsplittinga har sammenfalt med nedgang i *klassebevisstheten*. I slutten av 1980-åra er det færre som mener de tilhører arbeiderklassen enn i begynnelsen av 1970-åra.

«To spisser»

Den økte betydninga av de kvinnelige deler av arbeiderklassen er blitt oppsummert i teorien om »to spisser». Om dette skriver Siri Jensen: «Kvinner og menn i arbeiderklassen står i ulik situasjon fordi kvinnene forener yrkesarbeid med hovedansvar for hus og familie, et ansvar samfunnet pålegger kvinnene. Kvinner kan ta seg jobb når pliktene i forhold til familien er ivaretatt, for menn kommer jobben først. Det karakteristiske for kvinners situasjon idag er ikke at de først og fremst er husmødre, men at de er skvisa mellom jobb og familie, med sterk tilknytning begge steder. Denne skvisen blir en kraft for forandring.... Det kvalitativt nye ved den kvinnelige delen av arbeiderklassen springer i første rekke ut av deres stilling som arbeiderkvinner og først i annen rekke ut fra yrke eller arbeidsplass. Min påstand er derfor ikke at kvinnene på de store arbeidsplassene i offentlig utgjør et nytt kjerneproletariat, men at den kvinnelige delen av arbeiderklassen som helhet må spille og spiller en ledende rolle i arbeiderklassens kamp. Dette skjer i nær allianse med en del av kvinnene i de lavere deler av småborgerskapet. Kvinneenes kampkraft er utvikla på tvers av bransjer og arbeidsplasser. Utviklinga av kvinnebevissthet har spilt en avgjørende rolle. Kampen for sjølbestemt arbort og mot porno har vært viktige i kampen for den kvinnelige delen av arbeiderklassen. Kvinnebevisstheten er først og fremst utvikla utenfor fagbevegelsen, men den slår inn og må føre til et kvinneopprør. Den kvinnelige delen av arbeiderklassen er en klasse i utvikling; den viktigste svakheten er at den ikke er seg bevisst sin egen stilling og rolle, bl. a. fordi den ikke er organisert. Nettopp fordi den ledende rollen springer ut av situasjonen som kvinner, er økt kvinnebevissthet og kvinneorganisering nøkkelledd i denne prosessen. Dette betyr at kvinneorganisering er like viktig som fagorganisering for å styrke kampkrafta.» (Klassekampens kronikk 12. og 13. nov. 1986)

Likevel er fortsatt hovedparten av arbeiderne på de kapitalistiske bedriftene. Det skal en ikke overse, og heller ikke at *de tradisjonelle arbeidergruppene* i industri, bygg- og anlegg, og transport, utgjør en betydelig andel av arbeiderklassen.

Størrelsen og økningen på arbeiderklassen er en strategisk fare for det kapitalistiske herredømmet, på lang sikt. Men oppsplittinga øker mulighetene til å kontrollere arbeiderklassen. Når arbeiderklassen er mindre enhetlig og mindre konsentrert på store arbeidsplasser, er det blitt vanskeligere å organisere den.

STOPP OG TENK: SVs politikk har utover 1980-åra i større og større grad tatt utgangspunkt i at arbeiderklassen er i ferd med å forsvinne. Er det mulig med en kapitalisme *uten* arbeiderklasse?

Arbeiderpartiets nestleder Einar Førde var en drivkraft i høyredreininga av AP.

Arbeiderklassen og Arbeiderpartiets reformperiode

Det Norske Arbeiderpartiet har mer enn noe annet parti hatt den politiske ledelsen av arbeiderklassen, helt siden begynnelsen av 1900-tallet. De første tiåra etter 2. verdenskrig var Arbeiderpartiets glansperiode. I perioden fra 1945 til 1969 fikk partiet i nærheten av 50% av stemmene. Arbeiderpartiet har hatt regjeringene i over 30 år etter 1945.

Mer enn noe annet parti har altså Arbeiderpartiet stått politisk i spissen for utforminga av det moderne kapitalistiske Norge. Riktignok har Arbeiderpartiet en historie som sosialistisk parti. Programmet var revolusjonært i 1920-åra. Fortsatt i 1950-åra var det debatter om «sosialisering» (dvs. statsovertakelse) av bankvesen og storindustri innafor Arbeiderpartiet. Slike etterlevninger forstummet mer og mer i partiledelsen, sjøl om de fantes blant vanlige medlemmer. Med NATO-medlemskapet i 1949 plasserte Arbeiderpartiet ettertrykkelig Norge blant de vestlige, kapitalistiske og imperialistiske anti-kommunistiske regimene. AP-regjeringa sto for en politikk med sterk under-

støtting av storkapitalen. Disiplintiltak overfor arbeiderne gjennom den sterke AP-styringa av LO, statlig oppbygging av infrastruktur, skattetiltak, statlige investeringer, tollpolitikk m.m. hjalp fram de store kapitalistiske monopolkonsernene. APs distriktspolitikk var strukturrasjonalisering (nedlegginger, konsentrasjon om større enheter, såvel i næringslivet som i kommunene, skolene osv.), og en nedlegging av utkantnæringer for å framskaffe arbeidskraft til den voksende industrien. Arbeiderpartiet førte Norge inn i EFTA i 50-åra, en allianse for de kapitalistiske landa som da ikke kom med i EF, og har seinere arbeida for å få Norge inn i EF. Det tradisjonelle borgerskapet, med basis i privat eiendom til kapitalistiske produksjonsmidler, ble ikke svekka av Arbeiderpartiets regjeringsmakt. Tvert om, deres posisjoner ble trygga, og deres samfunnsposisjon er minst så sterk i slutten av 80-åra som den var før Arbeiderpartiet fikk politisk makt.

Med stram disiplin og kommunisthets beholdt partiet det politiske hegemoniet i arbeiderklassen. Men posisjonen var ikke bare basert på harde metoder overfor opposisjon. Arbeiderpartiet hadde også et program, ikke for sosialisme, men for reguleringer av kapitalismen og for sosiale reformer.

Kredittpolitikken (rentenivået, omfanget av bankutlån) ble regulert av staten. Et system av statsbanker ble oppretta, for å ha noe større styring over kreditt-tilførselen enn de private bankene ga. Statlig nøkkellindustri ble starta. Et eksempel var Jernverket i Mo i Rana som skulle sikre ståltilførselen til norsk næringsliv. Det ble lagt vekt på at arbeidsløshet var uakseptabelt. Arbeiderpartiet sto for sterk utvikling av utdanningsvesenet, og for breiere sosial rekruttering dit. Enhetsskolen og 9-årig skole ble innført. Studiefinansiering ga grunnlag for at det ikke var nødvendig å ha rike foreldre for å studere. NRK ble støtta opp som et statsmonopol, og reklame i de statlige massemedia var utenkelig.

Boligkooperasjonen fikk stor rolle i boligbygginga, og Husbanken hjalp fram finansieringa. I etterkrigstida kom det ei utbygging av trygdeordninger. Helsevesenet ble betydelig utbygd, og sjøl om f.eks. private leger og tannleger fantes, sto AP hovedsakelig for at helsevesenet var en offentlig oppgave.

Arbeiderpartiet mobiliserte den norske arbeiderklassen til støtte for den kapitalistiske samfunnsordninga. Partiet greidde det med intens propaganda mot kommunister og annen opposisjon, og sterk kontroll over massemedia og fagbevegelsen. I denne forstand er Arbeiderpartiet et «borgerlig arbeiderparti»: Et parti med oppslutning og rekruttering fra arbeiderklassen, som i politikken forsvare og videreutvikler den kapitalistiske samfunnsordninga.

Men Arbeiderpartiet hadde også noe å tilby i denne «glansperioden»: Lav arbeidsløshet, reallønnsvekst, utbygging av en del offentlige goder, sosiale reformer.

Ulike veier til samfunnstoppen i Norge: Arv, karrierer i storkonsernene eller statsapparatet, men også gjennom å gå gradene i Arbeiderpartiet, som i 1970- og 80-åra ble mer og mer dominert av akademikere og høyere funksjonærer.

Arbeiderpartiets omvandling og krise

Arbeiderpartiets glansperiode var over da høykonjunkturen i den imperialistiske verdensøkonomien tok slutt. Knappt noen flere viktige og positive reformer kom fra AP. De siste kan en kanskje si var Arbeidsmiljøloven i 1977, og Kommunehelse-reformen i 1984 (den siste iverksatt av Willochs Høyre-regjering).

Partiet ble istedet en pådriver for reformer av et helt annet slag. I slutten av 70-åra gjennomførte AP (med de andre partiene) reformer i boligbeskatninga og i prisfastsettelse og omsetningsordninger for boliger. Sjøleierne profiterte enormt, og også etterhvert eierne av borettslagsleiligheter. I 80-åra ble kredittreguleringene mer og mer avskaffa. Dette skjedde først under Høyre-regjeringa til Willoch (1981-86), men var like mye uttrykk for APs politikk. Resultatene av slike «reformer» var blant annet en enorm prisstigning på boliger, og en aksellerende stigning av rentesatsene.

Ettersom arbeidsløsheten ble større i Norge mot slutten av 70-åra og utover 80-åra, omdefinerte AP gradvis sin gamle tese om at arbeidsløsheten var et ubetinget onde. Sjøl om AP-politikerne nødig sa det offentlig, framgikk det av offentlige utredninger at en viss arbeidsløshet var sunt for økonomien, fordi den bidro til «nødvendige omstillinger» og holdt lønnsveksten nede.

Mens AP alltid før hadde stått på at reklame skulle bli holdt utafor NRK, snudde det på flisa i 1988. Mens AP tradisjonelt hadde stått for enhetsskolen, utviklet privatskolene seg under APs regjering i slutten av 80-åra. Mens den tradisjonelle sosialdemokratiske linja hadde vært at det offentlige hadde ansvaret for å skaffe barnehager, sjukehus og eldreomsorg, ble linja mer og mer å åpne for profittforetak innfor disse sektorene. Mens AP i det minste i ord i lang tid hadde gått inn for lønnsutjamning, var linja i praksis ønske om lønnsforskjeller «av effektivitetshensyn». AP hadde tradisjonelt gått inn for utjamning av inntektene gjennom progressiv beskatning. I 70- og 80-åra ble linja mer indirekte beskatning, mindre skarpe progresjonssatser, og muligheter for rentefradrag som i praksis stoppet opp all skatteutjamning.

Sosialdemokratiet var i 70- og enda mer i 80-åra ikke lenger sosialt. Politikken til Arbeiderpartiet kunne ikke lenger engang med den beste vilje bli oppfatta som en politikk for utjamning, regulering av kapitalismen, og sosiale tiltak. *Som sosialt reformparti var AP steindødt.*

Forvandlinga av AP gikk samtidig med en gradvis underminering av oppslutninga. Fra over 45% av stemmene i 1961 og 1969 sank velgeroppslutninga til godt under 40% i valgene i 1980-åra. Partiet mista oppslutning i alle lag av

befolkninga, men særlig i arbeiderklassen. Valgforskningen viser at i 1957 stemte 76% av arbeiderne på AP, men oppslutninga sank til 69% i 1969, 64% i 1977 og 58% i 1985.

De politiske tendensene i arbeiderklassen

Utover i 1980-åra var altså Arbeiderpartiet i mye mindre grad et samlende uttrykk for de politiske tendensene blant arbeiderne enn før. Men det sto ikke fram noe klart alternativ. Noen holdt kontakten med Sosialistisk Venstreparti, men SV har aldri hatt noen sterk posisjon blant arbeiderne. Endel arbeidere, spesielt blant faglige aktive, hadde revolusjonære sympatier. Blant dem hadde de fleste sin politiske tilhørighet til AKP(m-l) og Rød Valgallianse. Men sjøl om revolusjonære ofte var talskvinner og -menn for arbeidere i kamp, var det bare mindre grupper som gjorde en sosialistisk samfunnsomveltning til en bevisst strategi.

Mange arbeidere var upolitiske, eller følte seg uten noen klar politisk tilknytning. Noen skifta parti i valg ofte. Endel stemte vanlige borgerlige partier som Høyre, og også Fremskrittspartiet ble støtta av ikke så få arbeidere.

STOPP OG TENK: I 1988 viste undersøkelser at omtrent hver 6 mannlige arbeider stemte Fremskrittspartiet. Omlag en tredel av Fremskrittspartiets velgere var arbeidere. Hvorfor har Fremskrittspartiet fått en slik oppslutning?

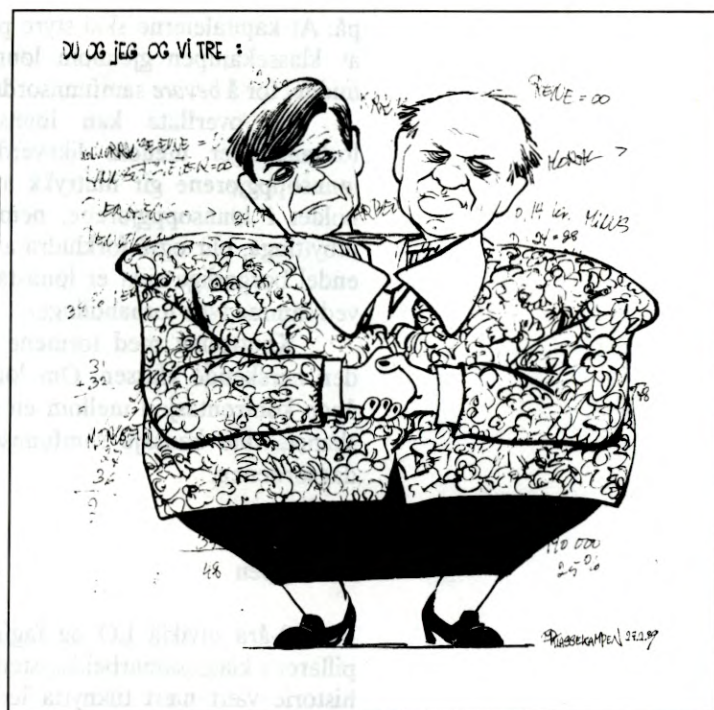
5.3. Arbeiderklassens kamper

Arbeiderne i klassekampen

1980-åra var ingen passiv periode i klassekampen. Samfunns-motsigelsene ble ofte tydelige og akutte, sjøl om de ikke alltid ble oppfatta som klassemotsigelser. Arbeiderne lot seg ikke passivt herske over av borgerskapets herredømme i 1980-åra. Motstanden reiste seg mot mange framstøt. Det var ikke samfunnsomstyrtende aksjoner, men kamper på punkt etter punkt. Mange hundretusener av arbeidere var innblanda i ulike typer aksjoner og kampanjer.

Mange trekk i kapitalismens utvikling i 1980-åra pressa arbeiderklassen inn i en defensiv situasjon. Det gjaldt å *forsvare seg*, først og fremst mot reallønnsnedgang i en periode der prisstigninga «spiste opp» lønningene, og mot nedlegginger i en periode da kapitaleierne fant det stort sett mest profitabelt å nedlegge bedrifter og innskrenke antallet sysselsatte. Men det ble også reist offensive krav, som kampen for 6-timersdagen.

Lønnsoppgjørene i slutten av 1980-åra: LO (LO-leder Haraldseth) og Arbeidsgiverne (direktør Myklebust) finner seg til rette i statskroppen til Gro Harlem Brundtland.

Lønnsoppgjørene

Lønnsoppgjørene bestemmer en del av vilkårene for salget av arbeidskraft: Lønna og vilkåra ellers for hvordan arbeidernes evner og tid blir benytta og kontrollert av arbeidsgiverne. Lønnsoppgjørene er også viktige i fastlegginga av fordelinga av verdiskapinga. Utbyttinga av arbeiderklassen og størrelsen på profitten til kapitalen blir påverka av disse forhandlingene.

Lønnsoppgjørene skjer oftest mellom nasjonale, sentraliserte organisasjoner som har tilknytning til klassene. Lønnsoppgjørene er altså ikke noe annet enn en innrømming av at det går ei grunnleggende todeling tvers igjennom samfunnet: Mellom de som eier og behersker samfunnets produksjonsmidler, og de som er avhengig av salget av arbeidskrafta si.

Men i Norge er klassekampen i lønnsoppgjørene *institusjonalisert* med faste «spilleregler». Motsigelsen mellom arbeid og kapital er ikke blitt fjerna, men bygd inn i styringsapparatet i kapitalistiske samfunnet. Lønnsoppgjørene er forma av lover og avtaler. Hovedavtalen mellom LO og NAF regulerer forhandlinger og konflikter. Det er heller ikke sjelden at regjeringa griper inn, f.eks. med lover om tvungen voldgift, som gjør streik «ulovlig» og gir et «nøytralt» utvalg i oppdrag å avgjøre utfallet.

Disse bestemmelsene dirigerer forholda mellom en *herskende* og en *undertrykt* part. Hovedavtalen fastslår at utgangspunktet er det som den kapitalistiske samfunnsordninga bygger

på: At kapitaleierne skal styre produksjonsmidlene. Reguleringa av klassekampen gjennom lønnsoppgjørene er altså et virkemiddel for å *bevare* samfunnsordninga.

På overflata kan lønnsoppgjørene fortone seg som forhandlinger mellom likeverdige mostandere. Spillet rundt lønnsoppgjørene gir inntrykk av parter på like fot. Klasseinnholdet i lønnsoppgjørene, nemlig arbeiderklassens kamp mot utbyttinga, blir også forkludra av at småborgerlige og til og med endel borgerlige sjikt er lønnstakere, og får bestemt inntektene ved samme type forhandlinger.

Kontrollen med formene for lønnsoppgjør er viktige for den herskende klassen. Om lønnsoppgjørene utvikla seg til en åpen konfrontasjon mellom en samla arbeiderklasse og borgerskapet, ville kanskje samfunnsordninga i seg sjøl komme på dagsordenen.

LO-toppen

Fra 30-åra utvikla LO og fagforbundene seg til å bli sentrale pillarer i klassesamarbeidssystemet. Toppledelsen har i hele LOs historie vært nært tilknytta ledelsen i Arbeiderpartiet og APs regjeringer. LO-toppene sitter også sentralt plassert i en lang rekke store kapitalistiske bedrifter (Samvirke, Landsbanken, Arbeiderpressa, styreposisjoner i statsbedrifter som Vinmonopolet, Jernverket osv.). Den har også i det store og hele vært mannsdominert, og gubbeveldet der har vært en av hindringene for kampen til den kvinnelige arbeiderklassen.

LO-ledernes samfunnmessige rolle, og de inntektene de får fra dette, plasserer dem objektivt som en del av *borgerskapet*. I de sentrale lønnsoppgjørene er det altså langt på vei *to fraksjoner innafor den herskende klassen* som forhandler «mot» hverandre. Å vinne fram med en opposisjon i LO er en seig kamp. LO-toppene og fagforbundsledelsene har et fast grep om fagorganisasjonen, blant annet ved styringa av valg av delegater til landsmøter. I en lang rekke tilfelle er representanter for den mest konsekvente opposisjonen, kommunistene, blitt suspendert fra tillitsverv eller ekskludert fra fagbevegelsen. I 40- og 50-åra var det NKPer, i 70- og 80-åra AKPer.

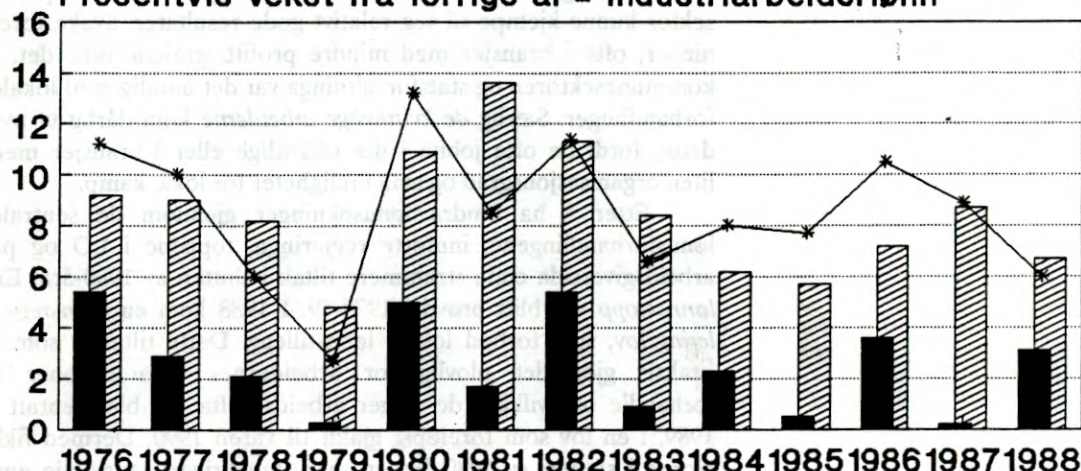
Den grunnleggende strategien for LO-toppen har vært å konsolidere det kapitalistiske samfunnet, og å holde arbeidernes lønnskrav innafor det som sosialøkonome og regjeringa anså som «riktige». LO-toppene har formulert «krav» i lønnsoppgjørene som er utforma ut fra hva kapitalen mener er nødvendig for å konkurrere internasjonalt og for å få til profitable investeringer.

Dette er samtidig et *dilemma* for LO-ledelsen, for på den andre sida må de reise endel krav på vegne av arbeiderne. De er under press fra militante lønnskrav, og fra den kvinnelige

Tariff tillegg, lønns glidning, prisvekst

Prosentvis økning fra året før

Prosentvis vekst fra forrige år = industriarbeiderlønn

Tariff tillegg

Prisstigning

Tariff+lønns glidning

Søylene viser hvordan de sentrale tillegg lå langt under prisstigninga. Bare ved å plusse på med lokale tillegg (stiplet linje) kunne lønnene sånn noenlunde holde tritt med prisene fra slutten av 70-åra.

medlemsmassen som setter kvinnelønna, arbeidstidsordningene, og permisjonsreglene i fokus. De lokale klubbene og fagforeningene er ofte radikale i kravene. Om LO-toppene helt overser dem, svekker de sin egen posisjon.

Lønnsoppgjørene i 70- og 80-åra

Spesielt fra slutten av 70-åra, og i enda sterkere grad utover 80-åra, anså den herskende klassen lønnsnivået i Norge som en hindring for kapitaleksponeringen. Det uholdbare i denne teorien framgår av at lønningene bare utgjorde en liten del av bedriftenes utgifter. Dessuten tok funksjonærlønningene stadig større andel av lønnsutgiftene i bedriftene. Grunnen til at så stor vekt ble lagt på kontrollen av lønningene, var heller at dette var en av de få kostnader som den herskende klassen mente den kunne greie å styre. Det utenlandske prisnivået var upåvirkelig, rentekostnadene tjente kapitalen tildels sjøl på, og skattene på bedriftene var allerede så lave at lite var å hente her. Av slike grunner ble lønnsnivået et viktig angrepspunkt.

LO nedjusterte systematisk de sentrale kravene (dvs. det felles lønnstillegget for alle, samt andre felleskrav) i denne perioden. Som illustrasjonen viser, ga de sentrale LO-forhandlingene langt lavere tillegg enn prisstigninga. Derfor ble de

lokale lønnsforhandlingene stadig viktigere for å opprettholde kjøpekrafta for arbeiderklassen. Ettersom en ikke fikk noe fra LO sentralt, ble det en kunne ta ut lokalt avgjørende for hvordan arbeiderne kom ut.

Dette ga store skeivheter. Sterke fagforeninger i privat sektor kunne kjempe til seg relativt gode resultater. Svake foreninger, ofte i bransjer med mindre profitt, greidde ikke det. I kommunesektoren og statsforvaltninga var det umulig med lokale forhandlinger. Særlig *de kvinnelige arbeiderne* kom dårlig ut av dette, fordi de ofte jobba i det offentlige eller i bransjer med liten organisasjonsgrad og små muligheter for lokal kamp.

Etter å ha hindra lønnsøkninger gjennom de sentrale lønnsforhandlingene, innførte regjeringa, toppene i LO og på arbeidsgiversida enda strammere tiltak i slutten av 1980-åra. En *lønnsstopp* var blitt prøvd i 1978-79. I 1988 kom en *lønnsreguleringslov*, som forbød lokale lønnstillegg. Dette tiltaket, som i praksis gjør det ulovlig for arbeidernes organisasjoner å forhandle om vilkåra de selger arbeidskrafta på, ble gjentatt i 1989, i en lov som foreløpig gjaldt til våren 1990. Dermed fikk Norge i slutten av 1980-åra en mer statsdirigert lønnslinje enn noe annet land i Vest-Europa bortsett fra Østerrike!

Stillstand i klassekampene i 80-åra?

1980-åra var på mange måter en hektisk periode i klassekampen. Det var mange aksjoner av ulike slag. 1986 var et av de største streikeårene i etterkrigstida, på grunn av storlockout og streiker i offentlig sektor i forbindelse med tariffoppgjøret. Over 1 million arbeidsdager «gikk tapt» ifølge offentlig statistikk. Året etter kom også en lang rekke aksjoner. Lista som følger gjelder arbeidsplasser der det var kortere eller lengre streiker, sit-down-aksjoner eller liknende på grunn av lønnsforhold, oppsigelser m.m. Lista er ikke fullstendig! Den inneholder bare endel av arbeidsplassene med aksjoner i dette året: Klosterrederiene, Aker-Verdal, Norsk Jernverk, NEBB (Oslo), Stål og Stil, Linjegods (Oslo), Polar-Express, Tollpost Globe, Oslo Postdistrikt, Fred Olsen-rederiet, Norsk Hydro (Rjukan), Svanen Vaskeri, Førskolelærerne i Bergen, Verneassistentene ved Rehabiliteringskontoret i Oslo, Fysioterapeutforbundet, Myrens Verksted, Stål og Stil, A/S Avisdrift, International Farvefabrikk A/S Bergen, Tollpost, Bergen, Rosenberg Verft, Førskolelærerne i Oslo, Elektrisk Bureau (Risør), Postansatte Aust-Agder, Norwesco (Aurskog), EB-bedriftene i Oslo, Tiedemand (Oslo), Narvesen, togserveringa, Chr.M. Vestheim (Bergen), Lærerorganisasjonene, NORA (flere anlegg i landet), Bussjåfører, hele landet, Stentor (Trondheim), Norges Statsbaner, Narvesenansatte i Norsk Hotell&Restaurant, Sporveiene i Oslo, SAS' Verkstedsklubb, Norsk Flyteknikerorganisasjon. - Etterat lønnsloven gjorde det ulovlig å kreve høyere lønn i 1988 og 1989 ble antallet lønnsaksjoner sterkt redusert.

LASSEKAMPEN

NYHETER

— De sier folk jobber for lite, og her står vi og det er ikke noe annet vi vil enn å beholde arbeidsplassene våre, sier Eva Hagen, Astrid Andersen og Marianne Hansen. FOTO: JØRHN MOEN

«De tenker på penger — og ikke på folk»

Kvinnelige arbeidere ved Bergene Sjokoladefabrikk i Oslo, i kamp for arbeidsplassene (Klassekampen 11. november 1988).

Kampene i den kvinnelige arbeiderklassen

Gjennom 80-åra skjedde det ei oppblussing av kampene som først og fremst hadde opphav i den kvinnelige delen av arbeiderklassen, men som også trakk mange andre med seg. De kvinnelige arbeiderne starta kamper spesielt for *to hovedsaker*, kvinnelønna og 6-timersdagen, og mange andre mindre saker.

Lønnsspørsmålene trådte fram med stor kraft. Det kapitalistiske samfunnet hadde riktignok bestemmelser om lik lønn for likt arbeid. Dette ble i praksis ikke fulgt opp, men det kunne heller ikke løst problemene, ettersom det kvinnelige lavtlønnsproblemet først og fremst hang sammen med at *de yrkene som overveiende hadde kvinnelige arbeidstakere, var lavtlønna!* Så lenge dette kjønnsdelte arbeidsmarkedet besto, med de samme lønnskillene mellom bransjer og yrker, ville kvinnene ha langt lavere lønner enn menn.

«Kampen mot kvinnelønna» var derfor en parole som reiste seg med stor styrke. Sjølve denne kampen ga seg utslag på forskjellige måter. I lønnsoppgjøret 1986 var konfliktene særskilt store innafor Norsk Kommuneforbund, Hotell- og Restaurant, og catering-virksomheten i Nordsjøen. Kampen om kvinnelønna ga utslag i danninga av Kvinnenes Tariffaksjon i 1988, en pådriver innafor lønnsoppgjørene. Framfor alt krevde kvinnene store sentrale tillegg.

I 1915 ble arbeidsdagen regulert for første gang, med 54 timers normalarbeidsuke. Deretter ble normal ukentlig arbeidstid redusert til 48 timer (1919), 45 timer (1959), 42,5 timer (1968), 40 timer (1976) og 37,5 timer (1987). 3 ukers ferie ble lovbestemt i 1947, 4 ukers ferie i 1965. I 80-åra kom en dag til, Gro-dagen. Men reguleringene av arbeidstida, og den faktiske arbeidstida er forskjellige ting. Kvinner har ofte hatt deltid-arbeid, og mange av dem har i praksis jobb mindre enn normalarbeidsdagen, i uka. Mange menn jobber mer enn den vanlige ukentlige arbeidstida, med overtid og bijobber. I midten av 1980-tallet *økte* gjennomsnittlig arbeidstid for småbarnsfedre! Grunnen var økonomiske vansker for nyetablerte familier, som trengte ekstraintekter.

6-timersdagen var dels et generelt velferdskrav for å bedre mulighetene for alle til et liv utafor jobben, og for å motvirke nedslitinga i arbeidslivet. Men kravet ble også særlig *kvinnenes krav* - ut fra deres spesielle situasjon som dobbeltarbeidende, med jobb og hovedansvar for hjemmearbeidet.

Kravet om 6 timers normalarbeidsdag, med full lønnskompensasjon, ble reist med stor styrke utover 80-åra, fra kvinneorganisasjonene og fra endel fagforbund, spesielt de med mange kvinnemedlemmer (Hjelpepleierforbundet, Kommuneforbundet, f.eks.). En liten innrømmelse kan en si at innføringa av 37,5 timers uka i 1987 var.

Kampen om arbeidsplassene

80-åra var prega av *nedlegginger av produksjonsbedrifter*. Kapitalen ble styrt til uproduktive sektorer. Baksida av dette var mangelen på industriinvesteringer og andre investeringer i produktiv virksomhet. Den eneste produktive næringen som til en viss grad profiterte på «transaksjonsøkonomien», var byggebransjen. Eiendomsspekulasjonene og veksten i finansvesenet krevde bankpalasser, forretningsbygg og luksusleiligheter. 80-åra, fram til 1988, var en bygge-boom, før tilbakeslaget kom.

Manglende investeringer og storfusjonene som alltid medførte nedlegginger og sentralisering av produksjonen, førte til nedlegging eller innskrenkninger i en lang rekke produksjonsbe-

drifter. 80-åra var derfor prega av en serie svære kamper om arbeidsplassene. Nær sagt overalt der kapitaleierne trua med å legge ned arbeidsplassene, reiste kampene seg. Fagforeningene gikk i spissen. Også sosialdemokratiske fagforeningsfolk ble trukket med, sjøl om de også var tilbøyelige til raskt å inngå kompromisser. Mange steder forplanta aksjonene seg til hele lokalsamfunnet. Norsk industristruktur var ofte slik at en nøkkel-bedrift dominerte hele det lokale (ofte kommunale) næringslivet. Dette var de såkalte «ensidige industristedene». Av dem fantes over 100 ved inngangen til 80-åra.

Svære kamper om arbeidsplassene utspilte seg blant annet på følgende såkalte ensidige industristeder: Odda/Tyssedal (arbeiderne pressa fram etablering av et ilmenittverk som erstatning for nedlegginga av nitriden), Sulitjelma (gruvedrift, vedtak om nedlegging i 1989), Sør-Varanger (malmproduksjonen i Kirkenes), Hydro-Rjukan (Hydros anlegg ble omtrent nedlagt), Rana (Jernverket, Koksverket), Horten Verft, EB-Risør. Men dette var ikke de eneste plassene. I Oslo foregikk en lang rekke slike kamper - eksempler: Om Nyland Verksted (del av Aker-konsernet, etter nedlegginga ble Aker Brygge reist der), Jøtul (produksjonen flytta til Østfold og utenlands), Spigerverket (omstrukturert/nedlagt som en del av Jernverksløsninga), og flere av EBs bedrifter etter at de ble kontrollert av det svensk-sveitsiske multinasjonale konsernet ASEA-BB.

Sjøl svære, langvarige masseaksjoner, der hele lokalsamfunn var involvert, hadde vansker med å vinne fram i disse kampene. Hovedgrunnen var enkel: Arbeidernes fremste kampvåpen er å ramme profitten ved å stoppe produksjonen. Men når produksjonsstopp var kapitalens ønske, var våpnet i praksis mindre kraftig. De politiske pressmidlene arbeiderne greidde å mobilisere, vant noen ganger fram, andre ganger var de ikke tilstrekkelige. Kampen om arbeidsplassene var vanskelige å vinne. Det langsiktige resultat var oppsplitting av mange kampkraftige industriarbeidermiljøer, og en tallmessig reduksjon av industriarbeiderklassen.

Den faglig-politiske kampen

Bortsett fra de kampene som har vært nevnt over, sto tre andre politiske kampanjer som starta opp i arbeiderklassen sentralt: *Ja til arbeid*-aksjonene, som særlig blomstra i begynnelsen av 80-åra, *For en fri og uavhengig fagbevegelse*, som retta seg mot utnyttinga av fagbevegelsen som støtteorganisasjon for AP og APs regjeringer, og *Renteaksjonen*, ei kampanje som starta opp først og fremst på bakgrunn av at AP-regjeringa som tiltrådte i 1986 med program om rentesenkning, ikke hadde gjennomført noe i løpet av 2 år.

Alle disse aksjonene retta seg dessuten mot Arbeiderpartiets regjeringer, og mot svakhetene i LO-ledelsen. De sprang opp av den tette sammenknytninga mellom LO-ledelsen og regjeringa, som fant sted ikke bare når AP hadde regjeringa, men også når Høyre hadde den (i 1981-86). I 80-åra økte medlemstallet i fagbevegelsen *utafor* LO mest, som i Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) og Akademikernes Fellesorganisasjon (AF). At medlemstallet økte mest her, hang sammen med den utbredte misnøyen i breie lag med at LO var så tydelig dirigert av Arbeiderpartiets interesser.

Det var også tendenser i begynnelsen av 80-åra til nedgang i medlemstallet i fagbevegelsen. Men i de siste 80-åra så det ut til at medlemstallet økte igjen. Årsaken ble sagt å være all utrygghetens forbindelse med den økende arbeidsløsheten, som førte til at flere ble medlemmer.

«Union busting» er det engelske uttrykket for forsøk fra arbeidsgiverne på å knuse fagforeningene. I Norge var det en god del eksempler på forsøk på å kvitte seg med fagforeningene, eller å nøytralisere dem, gjennom 80-åra. Et eksempel var på statsbedriften Vinmonopolet, der en framtrедende tillitsmann, Håkon Høst, ble sagt opp på usaklig grunnlag. Flere ukers streik blant arbeiderne ga han likevel ikke arbeidet tilbake. Andre bedrifter prøvde å greie seg uten fagforeninger, og det var satsing på individuelle avtaler osv. I flere tilfelle ble fagorganisasjoner likevel oppretta, når de ansatte oppdaga at de sto uten noen organisert beskyttelse når arbeidsgiverne ville si opp folk.

5.4. Kampene om den offentlige sektoren

Velferdsordningenes sulteforing

Velferdssektoren hadde ekspandert gjennom den lange høykonjunkturperioden. Men det snudde i slutten av 70-åra. Den offentlige finanskrisa bidro til at veksten i midler til velferdssektorene ble mindre.

Mest akutt var slike innskrenkninger innafor kommunene. Kommunenes inntekter besto dels i skatter, dels i avgifter og betaling for kommunale tjenester, og dels i overføringer fra staten. Vanskene i velferdsstaten (eller vi kan si «velferds-kommunen») besto i at overføringene fra staten stagnerte, eller økte bare minimalt, mens behovene økte sterkt. Det ble flere eldre i befolkninga, kravene ble større til omsorg og tjenester.

Førskolelærernes streik høsten 1987 hadde som en av sine bitreste, men også latterligste, motstandere, Oslos byrådsleder Hans Svelland.

Behovet vokste, og i forhold til dette var veksten i tjenestene små. Gjennom rammefinansieringssystemet begrenset staten sitt økonomiske ansvar (rammefinansiering vil si at staten gir en fast sum i tilskudd til kommunene).

Velferdsyrkene, som sjukepleiere, lærere, sosionomer, offentlig ansatte fysioterapeuter, førskolelærere, bibliotekarer, vernepleiere sto i brennpunktet for denne utviklinga. Disse gruppene var klassemessig i en mellomposisjon. Noen trekk var typisk småborgerlige. Utdanning og plassering innfor arbeidsdeling skilte dem fra arbeiderklassen. Andre trekk gjorde dem mer lik arbeiderklassen: De var ansatte i det offentlige, og lønna var ikke høyere en typiske mannlige arbeiderlønninger, ofte lavere. Og disse yrkene var først og fremst kvinneyrker. En svært stor del av de kvinnelige yrkesaktive med lengre utdanning var i slike yrker. Kvinnebevisstheten og presset fra dobbeltarbeidet var av betydning for å utløse kampviljen i disse gruppene. Til forskjell fra mange andre yrkesaktive kvinner var disse gruppene sterkt organisert.

Kampene i velferdssektoren

Utover 80-åra var disse gruppene involvert i mange kamper. Fast organisering og samhold på store arbeidsplasser, samt at deres organisasjoner ofte var fri for bindinger til Arbeiderpartiets ledelse, ga grunnlag for slagkraftige aksjoner. Lønna sto

Under lærerstreikene 1987-88 bidro statens forhandlingsleder Mugaas til bitterheten med sine uforsonlige og firkanta krav.

sentralt i mange. Det dreidde seg om å forsvare sin relative lønsmessige posisjon. Innafor lønnskampene eksisterte det også eksklusive retninger som dreiv lønnskampen nettopp for å understreke *skillene* mellom seg og arbeiderne. Mange andre innså imidlertid det som var felles med andre lønnstakere. Kampene hadde også ofte videre formål, som i mange tilfelle tok sikte på å bevare og forbedre de tjenestene disse yrkesutøverne var satt til å forvalte. Folk i velferdsyrkene identifiserte seg med kvaliteten av tilbudet. Ofte var brennpunktet å klarlegge at innholdet i velferdsstaten lang på vei ble avgjort av de ressurser og arbeidsbetingelser som disse yrkesgruppene sto ovenfor.

Den politiske betydninga av disse aksjonene var dels at de påpekte svakhetene og manglene i velferdsstaten. De påpekte det utilstrekkelige i hva den kapitalistiske staten kunne tilby. Dels bidro de til å skyve «kiler» inn mellom den borgerlige staten og de store, voksende gruppene av småborgerlige sjikt i offentlig sektor. Disse gruppene var tallmessig store, de var dominert av kvinner, og i utgangspunktet en del av de småborgerlige sjiktene som alltid, i hovedsak, har fungert som *støttespillere* for det borgerlige systemet. Krisa i velferdsstaten, og neglisjeringa av forholdsvis beskjedne krav om lønn og arbeidsforhold brakte disse sjiktene i politisk bevegelse. Dette var potensielt en trussel mot det rådende systemet, men først og fremst om disse sjiktene gikk mot venstre, og allierte seg med arbeiderklassen.

STOPP OG TENK: Hvordan er situasjonen i klassekampene i Norge for tida?

I dette kapitlet har vi.....

- sett at det som er kalt «vekstpakten» tok slutt i 80-åra
- påvist at arbeiderklassen vokste tallmessig, men fikk en mer oppsplitta sammensetning
- påstått at den historiske koblinga mellom arbeiderklassen og Arbeiderpartiet gradvis ble klipt over ettersom Arbeiderpartiet sklei mot høyre i politikken
- vist at lønnsoppgjørene ble sterkt styrt fra LO-toppen for å tilfredsstille kapitalistiske interesser, men at motstanden mot det var sterk på grunnplanet
- beskrevet hvordan 80-åra så mange heftige lønnsaksjoner, som tilslutt ble kua av lønnslovene i 1988 og 1989
- framlagt hvordan omstillinga og avindustrialiseringa førte til en lang rekke forsvarskamper for arbeidsplassene
- undersøkt hvordan den offentlige «slankekur» utløste uro i velferdsyrkene
- slik oppsummert hovedtrekkene i klassekampene i 80-åra mellom det herskende borgerskapet og arbeiderklassen

Dette er kapittel 5 i studieboka

«Det norske samfunnssystemet i slutten av 20. århundret».

Øvrige kapitler kan lastes ned fra

<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>